

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

_____ проф. Лазаренко Н.І.
« ____ » _____ 2021 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
вступного випробування з основ фізичної реабілітації
для вступу на СВО бакалавр
за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія

Голова фахової атестаційної комісії

С.М. Дмитренко

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Зміст програми	4
Критерії оцінювання відповідей абітурієнтів на фаховому випробуванні для вступу на навчання зі спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія	7
Екзаменаційні питання з основ фізичної реабілітації	9
Література.....	12

ФАХОВЕ ВИПРОБУВАННЯ З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вступного випробування з основ фізичної реабілітації на СВО бакалавр є перевірка рівня знань і вмінь абітурієнтів. Завданням вступного випробування з основ фізичної реабілітації є перевірка якості засвоєння абітурієнтами отриманих знань з «анатомії людини», «біології», «вступ до спеціальності профетика та деонтології».

Дана програма призначена для цілеспрямованої підготовки абітурієнтів до вступного випробування з основ фізичної реабілітації.

Зміст програми для вступних випробувань відповідає вимогам державної атестації фахівців за СВО «бакалавр».

Абітурієнт повинен знати:

- будову клітини людського організму, її органели та процеси життєдіяльності клітини (обмін речовин та енергії, розмноження, подразливість, саморегуляція); типи тканин (епітеліальна, внутрішнього середовища, м'язова, нервова); фізіологічні та функціональні системи людського організму; взаємозв'язок будови органів з виконуваними функціями.
- нормативні документи, які регламентують підготовку фахівця з фізичної терапії, ерготерапії; етичний кодекс фахівця з фізичної терапії; обов'язки і відповідальність перед громадськістю; загальні положення спілкування з пацієнтом/клієнтом.
- основні поняття фізичної реабілітації, її мету і завдання, засоби, принципи і методи, загальні основи профілактики та методiku відновлення порушень стану здоров'я пацієнта/клієнта.

Зміст відповідей на теоретичні питання повинен бути послідовним, логічним, обґрунтованим. Дотримання таких вимог свідчить про те, що абітурієнт самостійно розкриває конкретний зміст питання білету.

Білету рівноцінні за складністю питань та об'ємом інформації.

ФАХОВЕ ВИПРОБУВАННЯ З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Визначення поняття «реабілітація». Історія виникнення реабілітації. Мета реабілітації – адаптація до праці на попередньому робочому місці (реадаптація). Завдання реабілітації – функціональне відновлення, пристосування до повсякденного життя і праці, залучення до трудового процесу, диспансерний огляд за реабілітованими. Види реабілітації. Завдання медичної реабілітації.

Періоди медичної реабілітації. Лікарняний (стаціонарний) – I етап. Післялікарняний. Поліклінічний (або санаторний) – II етап. Диспансерний – III етап. Загальна схема системи медичної реабілітації. Фізична реабілітація, як складова медичної реабілітації. Засоби фізичної реабілітації. Принципи поєднання засобів фізичної реабілітації. Центри фізичної реабілітації в Україні.

Визначення поняття «механотерапія». Завдання механотерапії. Типи механотерапевтичних апаратів. Апарати типу маятника (Крукенберга, Каро). Апарати блокового типу (Тіло). Апарати, що діють за принципом важеля (Цандера). Показання до механотерапії. Протипоказання до механотерапії. Застосування сучасних засобів механотерапії. Застосування механотерапії у лікарняний період реабілітації. Застосування механотерапії у післялікарняний період реабілітації. Застосування механотерапії при захворюваннях опорно-рухового апарату.

Визначення поняття «працетерапія». Мета працетерапії. Завдання працетерапії. Засоби працетерапії. Види працетерапії. Показання до застосування працетерапії. Протипоказання до застосування працетерапії.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (ЛФК)

Визначення поняття лікувальна фізична культура «ЛФК». Історія виникнення ЛФК. Особливості ЛФК як лікувального засобу. Механізми лікувальної дії фізичних вправ. Засоби ЛФК та їх характеристика. Форми застосування ЛФК. Методи застосування фізичних вправ в ЛФК. Періоди застосування лікувальної фізичної культури. Методики проведення занять з ЛФК. Рухові режими ЛФК. На стаціонарному етапі – суворий постільний, постільний, напівпостільний, вільний режими. На післялікарняному етапі – щадний, щадно-тренувальний, тренувальний режими. Ефективність застосування ЛФК (експрес – контроль, поточний контроль, етапний контроль). Структура занять з ЛФК. Фізіологічна крива. Завдання ЛФК.

РОЗДІЛ 3. БІОЛОГІЯ

Віруси і пріони. Властиві ознаки вірусів і пріонів, їх роль у природі та житті людини. Поняття про біополімери в організмі людини, структура біополімера. Приклади. Властивості та функції білків в організмі людини, рівні структурної організації білкової молекули. Види вуглеводів. Функції вуглеводів в організмі людини. Види та способи транспорту речовин через мембрану клітини. Поняття про метаболізм, процеси асиміляції, дисиміляції у клітинах організму людини. Поняття про ріст і розвиток організму людини. Вікова періодизація постембріонального розвитку людини. Поняття регенерації, їх форми, значення. Явище трансплантації, її види, медичне значення. Типи пухлин, їх ріст.

РОЗДІЛ 4. АНАТОМІЯ ЛЮДИНИ

Скелет як частина опорно-рухового апарату. Загальний огляд будови скелету та його функціональне значення. Хімічний склад і властивості кісток. Класифікація кісток. Ріст кістки. Вікові зміни кісток. Скелет тулуба. Будова хребта і його функціональне значення. Загальний план будови хребця. Особливості будови хребців різних відділів. Фізіологічні вигини хребтового стовпа, їх значення. Рухливість хребта в різних відділах. Загальна будова грудної клітки та її функціональне значення. Груднина, її будова. Ребра, їх будова, класифікація. Сполучення ребер з грудниною та хребцями. Загальна

характеристика будови скелету верхньої кінцівки. Плечова кістка, особливості її будови. Плечовий суглоб. Загальна характеристика будови скелету нижньої кінцівки. Тазова кістка. Кульшовий суглоб. Поверхневі м'язи спини. Трапецієподібний, найширший м'яз спини, м'яз-підіймач лопатки. Ромбоподібні м'язи, верхній та нижній задні зубчасті м'язи. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції. М'язи грудної клітки. Великий та малий грудні м'язи, передній зубчастий м'яз. Зовнішні та внутрішні міжреброві м'язи. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції. Діафрагма. М'язи живота. Зовнішній та внутрішній косі м'язи живота. Поперечний і прямий м'язи живота. Квадратний м'яз попереку. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції. Судинна система людини та її функціональне значення. Загальна будова кровоносної системи. Камери серця. Судини, які приносять кров у серце та виходять з нього. Велике та мале кола кровообігу. Серце: загальна характеристика, топографія. Будова стінки серця. Перикард. Клапани серця. Вінцеве коло кровообігу. Провідна система серця.

РОЗДІЛ 5. ВСТУП У СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПРОФЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ

Нормативні документи, які регламентують підготовку фахівця з фізичної терапії, ерготерапії. Роль МКФ в навчанні фахівців. Міжнародна класифікація функціонування (МКФ): поняття активності, участі, функцій, структур, контекстуальних чинників. Етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед громадськістю. Етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед клієнтом. Етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед професією. Конфіденційність, її збереження та порушення. Загальні положення спілкування з пацієнтом/клієнтом. Послідовність обстеження пацієнта. Робота фахівця з фізичної терапії, ерготерапії в команді з іншими підрозділами і структурами.

ФАХОВЕ ВИПРОБУВАННЯ З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ АБІТУРІЄНТІВ НА ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 227 ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ

У відповідності до Закону України «Про освіту» і Державної національної програми «Освіта» основним завданням вищої школи країни є забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які визначатимуть темпи та рівень науково-технічного прогресу, сприятимуть утвердженню гуманістичних ідеалів, норм людського співжиття, формуванню інтелектуального потенціалу нації.

Нині важливого значення набуває якісна оцінка знань абітурієнтів, яка має відображати дійсний рівень підготовки вступників до магістратури.

Атестаційною комісією встановлено такі критерії оцінки знань і умінь абітурієнтів з фізичної реабілітації на вступних випробуваннях:

180-200 балів виставляється тим абітурієнтам, які на основі принципу об'єктивності, у повній відповідності з програмою продемонстрували на екзамені бездоганні відповіді на всі поставлені питання. При цьому абітурієнт дає змістовні відповіді на додаткові і видозмінені питання. Така оцінка знань передбачає точність викладу матеріалу, високу культуру мовлення, вільне володіння термінами, вміння застосовувати знання принципів та законів на практиці. Абітурієнт повинен мати також загальний високий рівень грамотності, високу ерудицію і логічне мислення.

150-179 балів виставляється абітурієнту, який грамотно викладає програмний матеріал, не допускає істотних помилок у відповідях на питання, вільно оперує матеріалом з курсу фізичної реабілітації, обізнаний з науковою літературою. Різниця з оцінкою в 90-100 балів полягає у тому, що знання абітурієнта певною мірою звужені, немає достатньої самостійної

аргументації і доказів. Можливі й окремі несуттєві помилки, які у процесі бесіди абітурієнт самостійно виправляє. Культура мови повинна бути високою.

120-149 балів ставиться за недостатньо якісні знання всієї програми курсу фізичної реабілітації. Абітурієнт виявляє розуміння основних принципів застосування засобів фізичної реабілітації при різних нозологічних формах, проте проявляє мінімальну самостійність при викладенні матеріалу. Питання, на які дає відповіді, знає поверхнево, висновки робить невпевнено. Поверхнево ознайомлений з літературними джерелами з фізичної реабілітації, має обмежені знання фактичного матеріалу, допускає суттєві неточності, порушує послідовність у викладенні матеріалу. Культура мови є мінімально достатньою.

Менше 120 балів виставляється абітурієнту, який не засвоїв значної частини програмного матеріалу, допускає істотні помилки під час відповіді на питання або не дає їх зовсім. Не може відповісти на додаткові запитання.

**ФАХОВЕ ВИПРОБУВАННЯ
З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

**ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ
З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ**

1. Завдання реабілітації. Мета реабілітації.
2. Засоби фізичної реабілітації. Їх характеристика.
3. Визначення поняття «реабілітація». Історія виникнення реабілітації.
4. Періоди застосування лікувальної фізичної культури. Їх характеристика.
5. Рухові режими лікувальної фізичної культури. Їх характеристика.
6. Методичні прийоми дозування фізичних вправ.
7. Визначення поняття «механотерапія». Типи механотерапевтичних апаратів. Завдання механотерапії. Показання. Протипоказання.
8. Види контролю занять з лікувальної фізичної культури (ЛФК).
9. Форми лікувальної фізичної культури. Їх характеристика.
10. Структура і зміст заняття з лікувальної фізичної культури (ЛФК).
11. Визначення поняття «гідрокінезотерапія». Показання і протипоказання до застосування гідрокінезотерапії.
12. Види, періоди та етапи реабілітації.
13. Визначення поняття «працетерапія». Види працетерапії. Показання. Протипоказання.
14. Критерії дозування фізичних навантажень у лікувальній фізичній культурі. Фізіологічна крива і моторна щільність занять.
15. Лікувальна ходьба. Характеристика. Показання. Протипоказання.
16. Функціональні тести. Типи реакцій на фізичне навантаження.
17. Організація занять лікувальної фізичної культури. Обов'язки інструктора ЛФК.
18. Методичні принципи застосування засобів фізичної реабілітації. Їх обґрунтування.
19. Особливості складання реабілітаційних програм та планів конспектів з ЛФК.
20. Спортивно - прикладні вправи. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.
21. Засоби лікувальної фізичної культури. Їх характеристика.
22. Поняття про ванну як засіб водолікування. Види ванн. Їх характеристика. Показання та протипоказання до застосування.
23. Світлолікування. Види. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.
24. Визначення поняття «бальнеотерапія». Види. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.
25. Визначення поняття «курорт». Види курортів. Їх характеристика.
26. Електричні струми низької напруги. Види. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.

- 27.Електричні струми високої напруги. Види. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.
- 28.Електричні та магнітні поля. Види. Їх характеристика. Показання. Протипоказання.
- 29.Підводний душ-масаж. Механічна дія. Механічна дія . Показання. Протипоказання.
- 30.Назвіть нормативні документи, які регламентують підготовку фахівця з фізичної терапії, ерготерапії.
- 31.Охарактеризуйте етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед громадськістю.
- 32.Охарактеризуйте етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед клієнтом.
- 33.Охарактеризуйте етичний кодекс фахівця з фізичної терапії: обов'язки і відповідальність перед професією.
- 34.Охарактеризуйте конфіденційність, її збереження та порушення.
- 35.Охарактеризуйте загальні положення спілкування з пацієнтом/клієнтом.
- 36.Охарактеризуйте послідовність обстеження пацієнта.
37. Дайте визначення поняттям «фізична терапія», «ерготерапія».
- 38.Робота фахівця з фізичної терапії, ерготерапії в команді з іншими підрозділами і структурами.
- 39.Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
- 40.Роль МКФ в навчанні фахівців. Міжнародна класифікація функціонування (МКФ): поняття активності, участі, функцій, структур, контекстуальних чинників.
- 41.Скелет як частина опорно-рухового апарату. Загальний огляд будови скелету та його функціональне значення. Хімічний склад і властивості кісток. Класифікація кісток. Ріст кістки. Вікові зміни кісток.
- 42.Скелет тулуба. Будова хребта і його функціональне значення. Загальний план будови хребця. Особливості будови хребців різних відділів. Фізіологічні вигини хребтового стовпа, їх значення. Рухливість хребта в різних відділах.
- 43.Загальна будова грудної клітки та її функціональне значення. Груднина, її будова. Ребра, їх будова, класифікація. Сполучення ребер з грудниною та хребцями.
- 44.Загальна характеристика будови скелету верхньої кінцівки. Плечова кістка, особливості її будови. Плечовий суглоб.
- 45.Загальна характеристика будови скелету нижньої кінцівки. Тазова кістка. Кульшовий суглоб.
- 46.Поверхневі м'язи спини. Трапецієподібний, найширший м'яз спини, м'яз-підіймач лопатки. Ромбоподібні м'язи, верхній та нижній задні зубчасті м'язи. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції.
47. М'язи грудної клітки. Великий та малий грудні м'язи, передній зубчастий м'яз. Зовнішні та внутрішні міжреброві м'язи. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції. Діафрагма.

48. М'язи живота. Зовнішній та внутрішній косі м'язи живота. Поперечний і прямий м'язи живота. Квадратний м'яз попереку. Класифікаційне положення, початок, прикріплення, функції.
49. Судинна система людини та її функціональне значення. Загальна будова кровоносної системи. Камери серця. Судини, які приносять кров у серце та виходять з нього. Велике та мале кола кровообігу.
50. Серце: загальна характеристика, топографія. Будова стінки серця. Перикард. Клапани серця. Вінцеве коло кровообігу. Провідна система серця.
51. Віруси і пріони. Властиві ознаки вірусів і пріонів, їх роль у природі та житті людини.
52. Поняття про біополімери в організмі людини, структура біополімера.
53. Властивості та функції білків в організмі людини, рівні структурної організації білкової молекули.
54. Види вуглеводів. Функції вуглеводів в організмі людини.
55. Види та способи транспорту речовин через мембрану клітини.
56. Поняття про метаболізм, процеси асиміляції, дисиміляції у клітинах організму людини.
57. Поняття про ріст і розвиток організму людини. Вікова періодизація постембріонального розвитку людини.
58. Поняття регенерації, їх форми, значення.
59. Явище трансплантації, її види, медичне значення.
60. Типи пухлин, їх ріст.

ФАХОВЕ ВИПРОБУВАННЯ З ОСНОВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Головацький А.С., Черкасов В.Г., Сапін М.Р., Федонюк Я.І. Анатомія людини. У трьох томах. — Вінниця: Нова книга, 2006.
2. Деонтологія в медицині: В 2 т. Т. 1. Общая деонтологія / О.С. Белоусов, Н.П. Бочков, А.А. Бунятян. — М.: Медицина, 1988.
3. Касевич Н.М. Медсестринська етика і деонтологія : підручник. — 2-е вид., стер. — К.: ВСВ «Медицина», 2010. — 200 с.
4. Ковальов О.М. Деонтологія в медицині : підручник / О.М. Ковальов, Н.А. Сафаргаліна —Корнілова, Н.М. Герасимчук. — К.: ВСВ «Медицина», 2015. — 240 с.
5. Малий атлас з анатомії: Переклад з 5-гопольськ. вид. — ВСВ «Медицина», 2011. — 136 с., 83 іл.
6. Марченко О.К. Основы физической реабилитации: учеб. для студентов вузов / О.К. Марченко. — К.: Олімпійська література, 2012. — 196 с.
7. Марченко О.К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: навчальний посібник / О.К. Марченко. — К.: Олімп. літ-ра, 2006. — 196 с.
8. Медицинская реабилитация: Руководство для врачей / Под ред. В.А. Епифанова. — М.: Медпресс-информ, 2005. — 328 с.
9. Медична та соціальна реабілітація: Навчальний посібник / За заг. ред. І.Р. Мисули, Л.О. Вакуленко. — Тернопіль: ТДМУ, 2005. — 402 с.
10. Мурза В.П. Психолого-фізична реабілітація: [Підручник] / В.П. Мурза. — Київ: «Олан», 2005. — 608 с.
11. Мухін В. М. Фізична реабілітація: [Підручник] / В.М. Мухін. — К. : Олімпійська література, 2000. — 424 с.
12. Попов С. Н. Физическая реабилитация: [Учебник для вузов] / С.Н. Попов.— Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. — 605 с.
13. Порада А.М. Основи фізичної реабілітації / Порада А.М., Солодовник Ю.В., Прокопчук Н.Є. — Київ., Медицина, 2008. — 246 с.
14. Сидоренко П.І. та ін. Анатомія та фізіологія людини: підручник. — 3-тє вид., випр. — К.: Медицина, 2011. — 248 с.
15. Федонюк Я.І. Анатомія та фізіологія з патологією. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. — 676 с.
16. Физическая реабилитация. В 2 т. Т. 1: Учебник / [С.Н. Попов, О.В. Козырева, М.М. Малащенко и др.]; под ред. С.Н. Попова. — М.: Издательский центр «Академия», 2013. — 288 с.
17. Физическая реабилитация. В 2 т. Т. 2: Учебник / [С.Н. Попов, О.В. Козырева, М.М. Малащенко и др.]; под ред. С.Н. Попова. — М.: Издательский центр «Академия», 2013. — 304 с.

18. Физическая реабилитация: Учебник для студентов высших учебных заведений / Под общей ред. С.Н. Попова. — Ростов-н/Дону: Феникс, 2004. — 608 с.
19. Френк Неттер. Атлас анатомії людини / За ред. проф. Ю.Б. Чайковського: наук. пер. з англ. канд. мед. наук А.А. Цегельського. — Львів: Наутілус, 2004. — 514 с.
20. Черкасов В.Г., Бобрик І.І., Гумінський Ю.Й., Ковальчук О.І. Міжнародна анатомічна термінологія. — Вінниця: Нова книга, 2010. — 392 с.
21. Язловецький В. С. Основи фізичної реабілітації : [Учебник для вузов] / В. С. Язловецький, Г. Е. Верич, В. М. Мухін. — Кіровоград, 2004. — 328 с.

Додаткова:

1. Бобрик І.І., Ковешніков В.Г. Міжнародна анатомічна номенклатура. — К.: Здоров'я, 2001. — 328 с.
2. Дубровский В.И. Спортивная медицина: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. — 2-е изд., доп. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. — 512 с.
3. Епифанов В. А. Восстановительная медицина: учебник / В. А. Епифанов. — М.: ГЭОТАР-Медиа, 2012. — 298 с.
4. Загальна фізіотерапія та курортологія / Федорів Я.М. і співавт., підручник. — К.: Здоров'я, 2005. — 327 с.
5. Лечебная физическая культура: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / С.Н.Попов, Н.М.Валеев, Т.С.Гарасева и др.; Под ред. С.Н. Попова. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 416 с.
6. Лікувальна фізична культура: підручник / В.С. Соколовський, Н.О. Романова, О.П. Юшковська. — Одеса: Одес. держ. мед. ун-т, 2005. — 234 с.
7. Матешук-Вацеба Л.Р. Нормальна анатомія: навч.-метод. посіб. — Львів: Поклик сумління, 1997. — 269 .
8. Михалевич Р.Ф. Анатомія та фізіологія з основами патології. — К.: Здоров'я, 2001. — 175 с.
9. Неттер Ф. Атлас анатомії людини /Френк Неттер; / за ред. проф. Ю.Б. Чайковського. — Львів: Наутілус, 2004. — 592 с.
10. Окамото Гері Основи фізичної реабілітації : [Навчальний посібник] / Окамото Гері. — Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. — 325 с.
11. Попов С. Н. Физическая реабилитация : [Учебник для вузов] / С. Н. Попов. Изд. 4-е. — Ростов н/Д: Феникс, 2006. — 608 с.
12. Сакевич В.І., Мастеров Ю.І., Сакевич Р.П. Посібник для практичних занять з анатомії та фізіології з основами патології. — К.: Здоров'я, 2003. — 514 с.
13. Сапин М.Р. Анатомия человека. В двух томах. — М.: Медицина, 1984.
14. Синельников Р.Д. Атлас анатомии человека. В трёх томах. — М.: Медицина, 1968.

15. Шапаренко П.П., Смольський Л.П. Анатомія людини. У двох томах. — Київ: Здоров'я, 2003.

Голова фахової атестаційної комісії

доц. Дмитренко С.М.

В. о. зав. кафедри

ст. викл. Корольчук А.П.

Укладач

доц. Онищук В.Є.